

**POKAZATELJI SUDJELOVANJA U OBRAZOVANJU ODRASLIH U RH: NALAZI RECENTNIH
EUROPSKIH ISTRAŽIVANJA****dr. sc. Teo Matković¹ i Katarina Jaklin, mag. soc.²**¹ Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
*teo@idi.hr*² Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
*kjaklin@idi.hr***Sažetak**

Cilj ovog rada je, temeljem objavljenih pokazatelja LFS, AES i CVTS istraživanja, analizirati sudjelovanje u obrazovanju odraslih u Hrvatskoj u kontekstu drugih europskih zemalja. U radu su analizirani osnovni indikatori sudjelovanja u obrazovanju odraslih, kao i sudjelovanje s obzirom na socio-demografske karakteristike sudionika/ca i obilježja poduzeća koje provode osposobljavanje te spremnost i prepreke sudjelovanju. Hrvatska, iako prati obrasce primjetne u EU zemljama, znatno zaostaje u stopama participacije za većinom zemalja EU-27, bez obzira koju vrstu obrazovanja odraslih promatramo i temeljem kojeg istraživanja. Također, pojedine skupine rijetko su zastupljene u obrazovanju odraslih te snažnije zaostaju za EU-27 prosjekom. Ovi nalazi predstavljaju početnu točku za daljnje analize obrazovanja odraslih u Hrvatskoj koje bi trebale utvrditi primarne prepreke za pojedine društvene stupine koje iskazuju niže stope participacije, a koje bi pomogle razvoju usmjerenih obrazovnih politika u cilju otklanjanja ili barem smanjivanja tih prepreka.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje, nejednakost, obrazovanje odraslih, prepreke sudjelovanju, trajno strukovno osposobljavanje

Uvod¹⁰

Europski strateški okvir „Suradnja EU-a u području obrazovanja i osposobljavanja (ET 2020)” jasno je prepoznao cjeloživotno učenje kao jedan od mehanizama za „pametan, održiv i uključiv rast”, uz poseban naglasak na nekvalificirane, slabo osposobljene i starije radnike/ce da „poboljšaju vlastitu sposobnost prilagođavanja promjenama na tržištu rada i u društvu u cjelini” (2009/C 119/02). U sklopu strateškog okvira postavljen je i cilj da do 2020. godine

¹⁰ Ovaj je rad nastao u sklopu projekta Tematska mreža Cjeloživotno obrazovanje dostupno svima (UP.04.2.1.06.0032), čiji je nositelj Institut za razvoj obrazovanja, a Institut za društvena istraživanja u Zagrebu partner u provedbi. Projekt je ugovoren temeljem poziva „Tematske mreže za društveno-ekonomski razvoj te promicanje socijalnog dijaloga u kontekstu unapređivanja uvjeta rada” u okviru operativnog programa “Učinkoviti ljudski potencijali” 2014. – 2020., te financiran sredstvima Europske unije iz Europskog socijalnog fonda.

15% osoba od 25 do 64 godina (u posljednjih 4 tjedana) bude uključeno u neki oblik obrazovanja odraslih. Iako do 2020. godine cilj nije postignut, ni na razini Europske unije niti u većini pojedinačnih zemlja članica, 2021. godine donosi se „Rezolucija Vijeća o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja u smjeru europskog prostora obrazovanja i šire (2021.–2030.)“ koja postavlja novi cilj vezano uz obrazovanje odraslih na europskoj razini - sudjelovanje 47% odraslih u nekom obliku učenja (u posljednjih 12 mjeseci) do 2025. godine (2021/C 66/01). Hrvatska, čije su politike obrazovanja odraslih snažno obilježene procesom europeizacije još od 2000-ih godina i procesa priključenja Europskoj uniji (Žiljak, 2018), u Nacionalnoj razvojnoj strategiji do 2030. godine, unutar razvojnog smjera „Održivo gospodarstvo i društvo“ i strateškog cilja „Obrazovani i zaposleni ljudi“, naglašava značaj cjeloživotnog učenja te kao jednu od ciljnih vrijednosti postavlja doseg prosjeka zemalja EU u stopi sudjelovanja odraslih u cjeloživotnom učenju (MRRFEU, 2021).

Namjera ovog rada je detaljnije analizirati dostupne podatke o obrazovanju odraslih u Hrvatskoj smještajući Hrvatsku u europski kontekst, te istražiti u kojim aspektima obrazovanja odraslih zaostajemo, koje su društvene skupine u boljoj ili goroj poziciji kad govorimo o cjeloživotnom učenju i obrazovanju odraslih te koje su prepreke i potencijali za unapređenje te situacije.

U ovom radu pozornost ćemo usmjeriti na raširenost obrazovanja odraslih, ovisno o obliku obrazovanja, socio-demografskim karakteristikama polaznika/ca, kao i ustanova u kojima se ona odvija. Prvo, usporedit ćemo položaj Hrvatske s drugim europskim zemljama u odnosu na već spomenuti ET 2020 cilj, zatim usporediti kretanje pokazatelja participacije u obrazovanju odraslih te razlučiti razlike u participaciji u pojedinim oblicima obrazovanja odraslih u odnosu na EU-27 prosjek. Potom ćemo prikazati učestalost participacije s obzirom na socio-demografske karakteristike sudionika/ca (rod, dob, obrazovanje, status u zaposlenosti, rod zanimanja i mjesto stanovanja) te spremnost za sudjelovanje, razloge za nesudjelovanje i prepreke. Osim iz perspektive pojedinaca (sudionika/ca), slične ćemo elemente istražiti i iz perspektive poslodavca – raširenost usavršavanja kod poslodavca u kontekstu EU-27 zemalja, zatim s obzirom na karakteristike poduzeća (veličina i djelatnost) te razlog i prepreke većem sudjelovanju.

Analize u ovom radu prvenstveno su deskriptivne prirode te ispituju stanje i promjene u području obrazovanju odraslih u Hrvatskoj. Temeljem takvih temeljnih uvida u strukturu sudjelovanja i probleme u pristupu obrazovanju odraslih (bilo da je riječ o obuhvatu pojedinih skupina ili poslodavca) možemo tek ići u sljedeći korak dublje analize i istraživanja o mehanizmima kojima te razlike u sudjelovanju možemo bolje razumjeti, a o čemu ćemo se osvrnuti u zaključnom poglavlju.

O čemu govorimo kad govorimo o učenju i obrazovanju odraslih te cjeloživotnom učenju

U Hrvatskoj je obrazovanje odraslih definirano Zakonom o obrazovanju odraslih iz 2007. godine kojim se uspostavio normativni okvir za razvoj obrazovanja odraslih kao dijela obrazovnog sustava u RH. Tim zakonom je obrazovanje odraslih definirano kao „cjelinu procesa učenja odraslih namijenjenih: ostvarivanju prava na slobodan razvoj osobnosti; osposobljavanju za zapošljivost; stjecanju kvalifikacija za prvo zanimanje, prekvalifikaciji, stjecanju i produbljivanju stručnih znanja, vještina i sposobnosti; i osposobljavanju za aktivno

građanstvo”(NN 17/07). Novi je zakon (NN 144/21) u definiciji obrazovanja odraslih, ali i ciljevima i načelima obrazovanja, više usmjeren na potrebe tržišta rada te stjecanje kompetencija potrebnih za rad. Tako su ciljevi obrazovanja odraslih, prema Zakonu, „osigurati pristup kvalitetnim programima obrazovanja koji omogućavaju stjecanje znanja i vještina važnih za osobni rast pojedinca te pristup tržištu rada; osigurati pravo na osnovno obrazovanje odraslih osoba; osigurati kvalitetu primjenom HKO-a; omogućiti stjecanje javne isprave za pristup tržištu rada ili nastavak obrazovanja; omogućiti vrednovanje prethodnog učenja; povećati uključenost osoba u obrazovanju odraslih” (NN 144/21).

Hrvatski zakon, ali i Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (MZOS, 2014) paralelno pokušavaju zadovoljiti socijalnu progresivnu dimenziju obrazovanja odraslih, kao i onu usmjerenu stjecanju kompetencija za poboljšavanja statusa na tržištu rada. Tako Strategija kao dva glavna cilja prepoznaje: 1) stjecanje transverzalnih kompetencija pojedinca – inicijativnost i poduzetnost, učiti kako učiti, kulturno izražavanje, društvena uključenost (volonterski, ekološki, politički i slični aktivizmi, usvajanje te primjena demokratskih vrijednosti i stavova), roditeljske vještine, kreativno i umjetničko vrednovanje i izražavanje, razvijanje osnovne ekonomske, financijske i medijske pismenosti dr.; i 2) usvajanje znanja i vještina koje ciljano omogućuju zapošljivost, veću prilagodljivosti, tj. pokretljivost na tržištu rada.

U svrhu ove analize korišteni su rezultati tri anketna istraživanja koja se temeljem uredbi EU redovno provode u svim zemljama Europske unije, a koja obuhvaćaju područje obrazovanja odraslih – Anketa o radnoj snazi (*Labour Force Survey - LFS*), Anketa o obrazovanju odraslih (*Adult education survey - AES*) i Istraživanje o trajnom strukovnom osposobljavanju u poduzećima (*Continuous Vocational Training Survey - CVTS*)¹¹. Pritom nisu korišteni mikropodaci ovih istraživanja, već agregirani deskriptivi kroz portal EUROSTAT-a. Anketa o radnoj snazi je redovno statističko anketno istraživanje kućanstva kojim se na standardiziran način prikupljaju temeljni pokazatelji o tržištu rada, ali i obrazovnoj strukturi i pohađanju cjeloživotnog učenja unutar referentnog perioda od četiri tjedna prije provedbe ankete. Radi se o kontinuiranoj anketi kućanstva (rotirajući panel), na godišnjoj razini veličina uzorka oko 1% populacije. Temeljem LFS-a se pratilo ostvarivanje ET-2020 cilja na području cjeloživotnog učenja (ali i drugih ciljeva). Anketa o obrazovanju odraslih je istraživanje koje se provodi svakih pet godina temeljem uredbi EU (2007 (pilot), 2011, 2016). Hrvatska je sudjelovala u valovima 2007. i 2016. godine. Za razliku od LFS-a, Anketa o obrazovanju odraslih detaljnije propituje informacije o obrazovnim područjima, pružateljima usluga, dispozicijama i preprekama pohađanja te informiranju o obrazovanju odraslih. Također, referentni period za definiranje stope participacije u obrazovanju odraslih u AES-u je posljednjih 12 mjeseci. Istraživanje o trajnom strukovnom osposobljavanju u poduzećima je anketa poslodavca, te se također radi o redovnom istraživanju s petogodišnjom periodikom u kojem sudjeluju poslodavci koji zapošljavaju 10 ili više zaposlenika/ca (izvan sektora djelatnosti zdravstva, obrazovanja i državne uprave). Hrvatska je sudjelovala u valovima 2010., 2015. i 2020. godine, a u svakom valu obuhvaćeno je između 2 i 3 tisuće takvih poduzeća.

Vrste obrazovanja odraslih i njihove definicije u analiziranim istraživanjima

Obrazovanje odraslih, kako je definirano u Zakonu o obrazovanju odraslih (NN 144/21), ali i drugim europskim i hrvatskim dokumentima, nalazi se pod egidom cjeloživotnog učenja koji

¹¹ Sva istraživanja provode se od strane nacionalnih statističkih ureda, a temeljem uredbi EU.

obuhvaća učenje u svim životnim fazama i izvedbenim oblicima te u čitavoj vertikali obrazovanja (od predškolskog do visokog obrazovanja te obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja odraslih (ASOO, 2017b). Iako je proteklih 15-ak godina izražen prelazak iz terminologije obrazovanja odraslih na terminologiju učenja odraslih te zajedno s time i širem zahvaćanju područja i načina mogućeg obrazovanja, učenja i usavršavanja odraslih, u Hrvatskoj se i dalje „učenje vrlo često provodi i prevodi kao obrazovanje“ (Žiljak, 2015:18). Preciznije, poimanje i analize učenja odraslih najčešće se odnose na procese obrazovanja odraslih i kontinuiranog strukovnog obrazovanja (Žiljak, 2015). Stoga ćemo se u ovom radu prvenstveno referirati na obrazovanje odraslih s obzirom da je to termin koji koristi i zakon, ali i terminologija istraživanja koje analiziramo.

Obrazovanje odraslih može odvijati kao formalno i neformalno obrazovanje u obliku strukturiranog obrazovanja i učenje, ali i kao informalno učenje koje možemo biti nenamjerno, neorganizirano i spontano. Formalno i neformalno obrazovanje, s kojima se u ovom radu bavimo, nisu posve isto definirani i implementirani u tri ankete čije ćemo rezultate u nastavku ovog rada prikazivati. Stoga je za razumijevanje prikazanih podataka potrebno razlučiti što oni unutar sebe sadrže.

Formalno je obrazovanje u LFS-u definirano kao obrazovanje i osposobljavanje koje ima sljedeće karakteristike: svrhu i format koji su unaprijed određeni, odvija se u sustavu škola, fakulteta, sveučilišta i drugih obrazovnih institucija, dio je uobičajenog sustava obrazovanja (*continuous ladder of education*), strukturirano je u smislu ciljeva učenja, vremena učenja i podrške učenju te obično za cilj ima certifikaciju koju priznaju nacionalna tijela (Europska komisija, 2018). LFS se referira na sudjelovanje odraslih u cjeloživotnom učenju te ne razdvaja formalno obrazovanje odraslih od pohađanja inicijalnog formalnog obrazovanja, već kao kriterij koristi dob polaznika/ca (25 godina ili više).

Prema AES-u formalno obrazovanje je institucionalizirano, namjerno i planirano kroz javne ustanove i priznata javna tijela koja u svojoj cjelovitosti čine sustav formalnog obrazovanja jedne zemlje. Ti programi priznati su od strane mjerodavnih nacionalnih tijela vlasti nadležnih za obrazovanje, a kvalifikacije stečene po definiciji su priznate. Nacionalni sustav kvalifikacija priznaje aktivnosti učenja koji se sastoje od strukturiranih hijerarhijskih programa s kronološkim slijedom razina i stupnjeva, uvjeta za prijam i formalni upis (DZS, 2017). Definicije se poklapaju te obje ističu važnost institucionaliziranosti i priznatih kvalifikacija kao ishoda učenja, što je usklađeno i s definicijom ASOO istraživanja o obrazovanju odraslih u Hrvatskoj provedeno 2017. godine (ASOO, 2017a).

Neformalno obrazovanje u LFS-u obuhvaća sve organizirane aktivnosti obrazovanja izvan regularnog (formalnog) obrazovanja, a vodi se Eurostat-ovom klasifikacijom aktivnosti učenja iz 2016. godine (Eurostat, 2016). Ta definicija obuhvaća tečajeve, seminare i konferencije, a isključuje vođeno osposobljavanje na radnom mjestu (*guided-on-the-job trainings*). AES pak definira neformalno obrazovanje kao ono koje je institucionalizirano, namjerno i planirano od strane pružatelja obrazovnih usluga. Neformalno obrazovanje smatra se dodatkom, alternativom i / ili nadopunom formalnom obrazovanju unutar procesa cjeloživotnog učenja pojedinaca. Njegovo trajanje može biti kratko i/ili imati slabiji intenzitet i obično se odvija u obliku kratkih tečajeva, radionica ili seminara. Također, definicija neformalnog obrazovanja u AES-u uključuje je i praktično osposobljavanje na radnom mjestu koji LFS izričito isključuje iz svoje definicije.

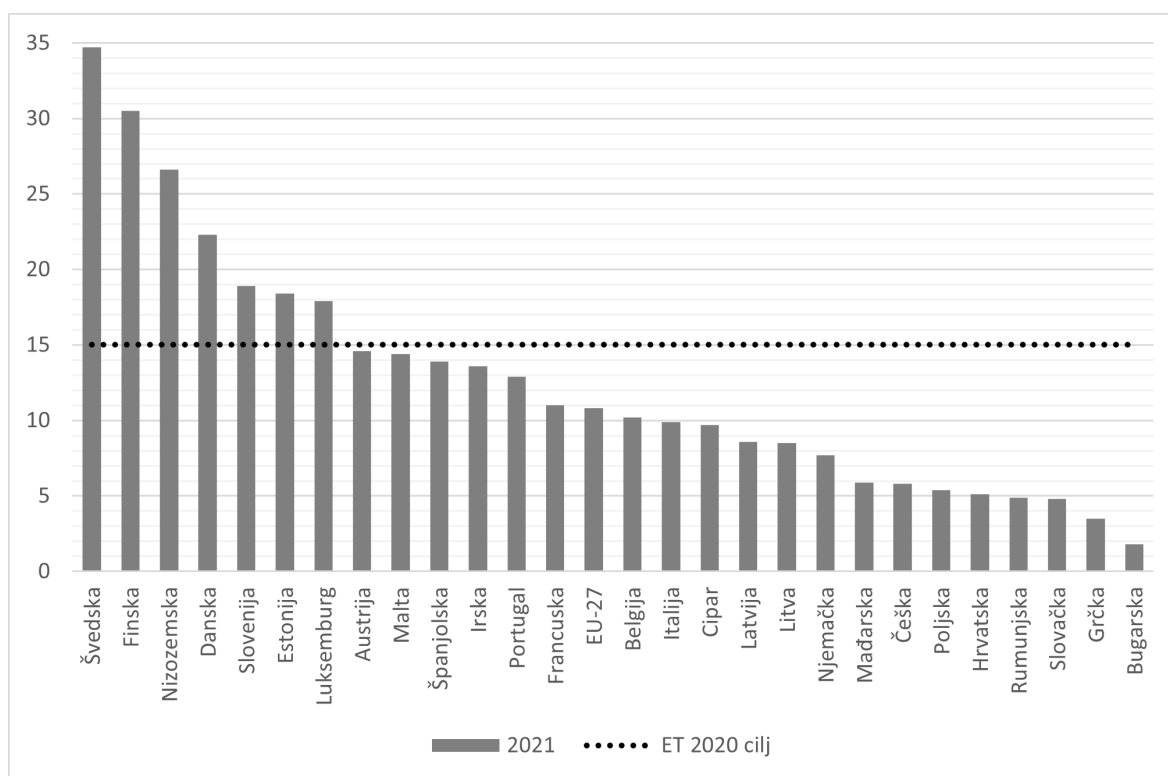
Treći izvor, CVTS, pak koristi pojam trajnog strukovnog osposobljavanja (TSO). Trajno strukovno osposobljavanje u poduzećima definirano je kao vrsta obrazovanja čija je „čija je primarna svrha stjecanje novih kompetencija ili razvoja i poboljšanja postojećih, a koje je barem djelomično financirano od strane poduzeća za svoje zaposlenike“ (DZS, 2017). Definirane su i dvije vrste TSO-a: tečajevi trajnoga strukovnog osposobljavanja i drugi oblici trajnoga strukovnog osposobljavanja (te mogu uključivati i formalno i neformalno obrazovanje). Tečajevi TSO-a se izvode izvan konkretnog radnog mjesta te za njih postoji jasan kurikulum obrazovanja. Oni mogu biti interni (provodi ih poslodavac) ili eksterni (provode ih treće strane). Drugi su pak oblici TSO-a više povezani s konkretnim radom i radnim mjestom, ali mogu uključivati i aktivnosti kao što su sudjelovanje u konferencijama, sajmovima i slično.

Iako mogućnost komparacije zemalja na temelju istraživanja kojima se bavimo u ovom radu otežavaju tradicije obrazovanja odraslih u pojedinim državama, trenutne politike i akteri zaduženi za područje cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih (Žiljak, 2015), ali i terminologija i definicije prisutne u istraživanjima, kao i prijevodi pojedinih upitnika, navedena problematika izlazi izvan okvira ovog rada. Stoga se u narednim poglavljima držimo terminologije koju koriste pojedina istraživanja i službeni prijevodi upitnika na hrvatskom jeziku.

Zastupljenost i trendovi obrazovanja odraslih u kontekstu EU

Usporedba sudjelovanja u obrazovanju odraslih u Hrvatskoj s drugim europskim zemljama

I Anketa o radnoj snazi i Anketa o obrazovanju odraslih pružaju nam podatke o ukupnoj participaciji u obrazovanju odraslih, kao i participaciji u formalnom i neformalnom obrazovanju.

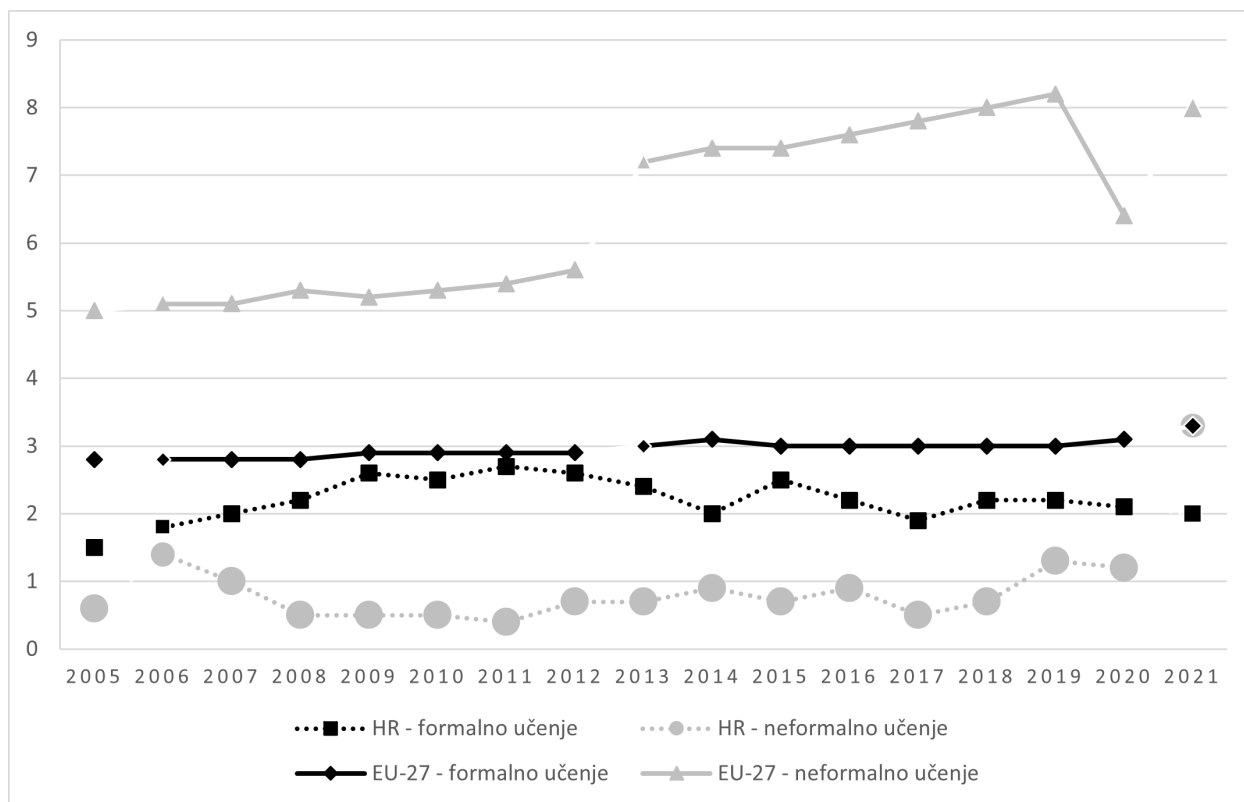

Slika 1 Sudjelovanje odraslih (25-64) u cjeloživotnom učenju (%)

Izvor: LFS - Eurostat (2022a), [trng_lfse_02]

Već brzim pogledom na Sliku 1 vidimo je većina zemalja Europe, kao i Europske unije, i 2021. daleko od postavljenog ET2020 cilja od 15% odraslih između 25 i 64 godine koji su sudjelovali u nekom obliku cjeloživotnog učenja, bilo formalnog ili neformalnog. Također, ET2020 cilj nije dostignut ni na razini EU-27, već je prosjek 27 država članica u 2020. godini iznosio 9,2% (Eurostat, 2022a), a 2021. godine 10,8%. Osim toga, na Slici 1 je primjetan i veliki raskorak između pojedinih zemalja EU. Po udjelu sudjelovanja odraslih u cjeloživotnom učenju predvodi Švedska gdje je 2021. godine 34,7% odraslih sudjelovalo u nekom obliku cjeloživotnog učenja, dok je u Bugarskoj isto učinilo svega 1,8% odraslih.

Hrvatska se nalazi pri samom začelju, nakon Rumunjske, Slovačke, Grčke i Bugarske. Ovaj je položaj Hrvatske postojan od 2004. godine, od kada je ovo pitanje u primjeni.

Slika 2 Sudjelovanje odraslih (25-64) u formalnom i neformalnom cjeloživotnom učenju (%), HR i EU-27 prosjeci
Izvor: LFS - Eurostat (2022b), [trng_lfs_09]

Napomena: linije nisu povezane u godinama gdje je iskazan prekid serije

U godini postavljanja ET2020 cilja (2010.) prosjek EU-27 je iznosio 8,1% (Eurostat, 2022a). Vrhunac participacije na EU-27 razini dostignut je 2019. godine, netom prije COVID -19 pandemije koja je snažno negativno utjecala na sudjelovanje, posebice u neformalnom obrazovanju (Slika 2). Gledajući iz perspektive EU-27 možemo zaključiti da iako je u desetogodišnjem periodu participacija blago porasla i to gotovo isključivo u sferi neformalnog obrazovanja, ona se ipak nalazi daleko od postavljenog cilja. Posebice ako uzmemo u obzir da je do sada samo sedam zemalja zadovoljilo taj kriterij – Švedska, Finska, Danska, Nizozemska, Estonija i Luksemburg (do 2020.) te Slovenija (u 2021. godini) (Slika 1).¹²

Stopa sudjelovanja odraslih u cjeloživotnom obrazovanju u Hrvatskoj je vrlo stabilna do 2021. godine i iznosi otprilike 3% u čitavom razdoblju. Od 2010. do 2020. godine participacija je porasla za svega 0,2 postotna boda što ukazuje da obrazovanje odraslih nije bilo područje prioritetnog ulaganja u tom razdoblju, iako smo jedna od zemalja s najnižim udjelom sudjelovanja odraslih u cjeloživotnom učenju u odnosu na druge države članice. Hrvatske stope participacije usporedive su s drugim postsocijalističkim zemljama (osim Slovenije i Estonije) koje bilježe niže udjele sudjelovanja od EU-27 prosjeka (Slika 1).

¹² Od država članica koje su postigle ET2020 cilj većina su već ranije imale više stope sudjelovanje od navedenog cilja. Jedino su Estonija i Luksemburg zabilježile porast snažniji rast kako bi dostigle postavljeni cilj (Eurostat, 2022a).

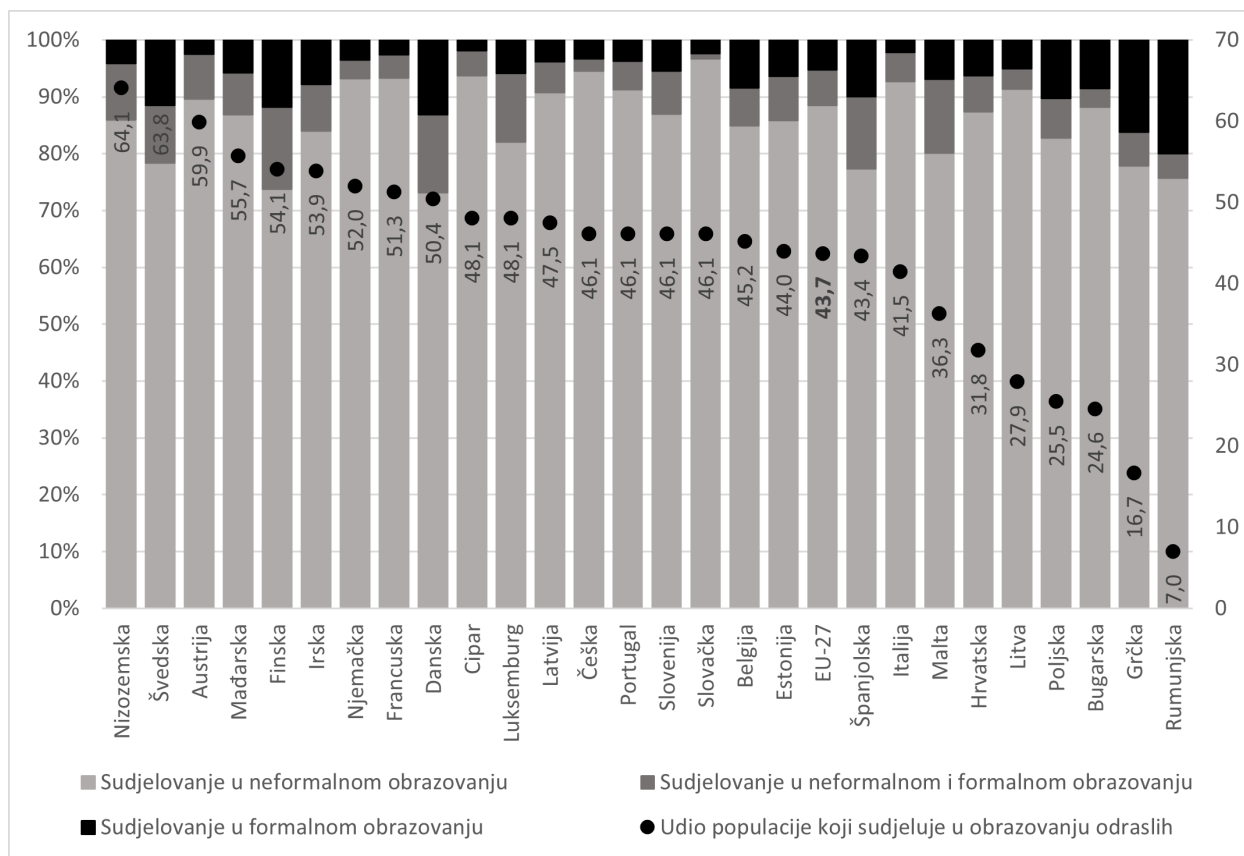
Velike razlike između Hrvatske i skupnog rezultata na razini prosjeka EU-27 vidljive su i u omjeru formalnog i neformalnog obrazovanja. Dok je rast u participaciji na EU-27 razini u većoj mjeri proizvod povećanja participacije u neformalnom obrazovanju¹³, udio u formalnom obrazovanju relativno je stabilan u čitavom prikazanom period te zahvaća manji dio obrazovanja odraslih. S druge strane, u Hrvatskoj je, prema Anketi o radnoj snazi, dominantno prisutno sudjelovanje u formalnom obrazovanju koje u između 2005. i 2020. godine oscilira između 2,0 i 2,5%. Iako Hrvatska zaostaje za EU-27 prosjekom u formalnom obrazovanju, zaostajanje je snažnije izraženo u neformalnom obrazovanju. Vrlo nizak udio neformalnog obrazovanja, koji dostiže 1% tek u četiri vremenske točke prikazane na Slici 2 potencijalno je i rezultat upitne lokalizacije ankete koja sadrži vrlo strogu definiciju neformalnih oblika obrazovanja te nije u skladu s preporukom za lokalizaciju, kao i lokalizacijama na drugim jezicima¹⁴. Pitanje je harmonizirano 2019. i 2021. godine¹⁵ što je potencijalno utjecalo na blagi rast u sudjelovanju u neformalnom obrazovanju (s 0,7% na 1,3% u 2019. i 3,3% u 2021. godini), no to je i dalje oko pet postotnih bodova manje od EU-27 prosjeka.

I prema Anketi o obrazovanju odraslih (AES), koja kao referentni period uzima posljednjih 12 mjeseci, Hrvatska se nalazi na sličnoj poziciji u odnosu na druge zemlje članice EU. U takvom referentnom periodu, prema anketi provedenoj 2016. godine, 32% odraslih sudjelovalo je u nekom obliku formalnog i/ili neformalnog obrazovanja što je ispod EU-27 prosjeka koji iznosi 44% (Slika 3). Manji udio ima samo pet država članica – Litva, Poljska, Bugarska, Grčka i Rumunjska. No gledajući odnos formalnog i neformalnog obrazovanja, AES daje realniju sliku te ukazuje kako se u Hrvatskoj, kao i ostalim zemljama članicama, većina obrazovanja odraslih odvija u okviru neformalnog obrazovanja.

¹³ Prema izvještaju ET2020 radne grupe za obrazovanje odraslih (Europska komisija, 2019), rast nakon 2012. godine u većoj mjeri proizvod je promjena u sudjelovanju u neformalnom u obrazovanju u Francuskoj, te drugim državama kao što su Irska, Mađarska i Portugal.

¹⁴ U izvorniku (na engleskom jeziku) ovo pitanje glasi „Did you attend any courses, seminars, conferences or received private lessons or instructions outside the regular education system (hereafter mentioned as taught learning activities) within the last 4 weeks?“, uz preporuke za lokalizaciju koje navode kako bi pitanje trebalo uključiti popis, odnosno primjere nacionalno prepoznatljivih tečajeva ili institucija koje pružaju neformalno obrazovanje, kao i reference na primjere nacionalno prepoznatljivih seminara, konferencija itd. No u hrvatskoj verziji LFS upitnika to je pitanje do 2019. godine bilo implementirano: „Jeste li u protekla 4 tjedna bili uključeni u neki drugi program obrazovanja, osposobljavanja ili pouke?“ (DZS, 2014).

¹⁵ Od 2019. godine pitanje glasi „Jeste li u protekla 4 tjedna pohađali neki tečaj (npr. stranih jezika), seminar, konferenciju, privatne sate ili instrukcije izvan redovitog sustava obrazovanja?“ (DZS, 2019), a od 2021. „Je li "IME" u protekla 4 tjedna od ponedjeljka (datum) do nedjelje (datum) pohađao/la neki kraći program (npr. tečaj stranog jezika, plesa, auto-školu), seminar, konferenciju, usavršavanje, privatne sate ili instrukcije izvan sustava redovitog obrazovanja?“ (DZS; 2021).

Slika 3 Udio populacije koji sudjeluje u obrazovanju odraslih te omjeri s obzirom na vrstu obrazovanja
 Izvor: AES - Eurostat (2021a), [trng_aes_100] i vlastiti izračun

Detaljnije odnos formalnog i neformalnog obrazovanja može se analizirati temeljem podataka prikazanih u Tablici 1. Slično kao i u LFS anketi, i prema AES-u, Hrvatska manje zaostaje za EU-27 prosjekom u participaciji u formalnom obrazovanju, dok je razlika izraženija kad promatramo neformalno obrazovanje. No za razliku od LFS podataka, odnos formalnog i neformalnog obrazovanja više odgovara strukturi onoga na europskoj razini. Također, udjeli formalnog i neformalnog obrazovanja prema AES anketi odgovaraju onima dobivenima u istraživanju obrazovanja odraslih u Hrvatskoj Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih iz 2017. godine (ASOO, 2017a). ASOO istraživanjem utvrđeno je da 34% odraslih u Hrvatskoj sudjeluje u nekom obliku obrazovanja odraslih (u 12 mjeseci prije provođenja ankete, isti referentni period kao AES), dok je prema AES-u taj udio 31,8%. Također su slični udjeli ako zasebno promatramo formalno i neformalno obrazovanje. Tako u formalnom obrazovanju sudjeluje 4,0% populacije prema AES istraživanju (2016.), a 4,7% prema ASOO istraživanju (2017. godina). Ako promatramo neformalno obrazovanje govorimo o 29,8% (AES, Tablica 1) i 31,6% (ASOO, 2017a).

Tablica 1 Sudjelovanje u formalnom i neformalnom obrazovanju i osposobljavanju (%)

	EU- 27		Hrvatska	
	2007	2016	2007	2016
Formalno i neformalno obrazovanje i osposobljavanje	32,8	43,7	21,2	31,8
Formalno obrazovanje i osposobljavanje	5,4	5,0	4,5	4,0
Neformalno obrazovanje i osposobljavanje - ukupno	30,0	41,4	18,4	29,8
Neformalno obrazovanje i osposobljavanje - nevezano uz posao	4,7	6,8	4,0	4,3
Neformalno obrazovanje i osposobljavanje - vezano uz posao	25,3	34,6	14,4	25,5
Neformalno obrazovanje i osposobljavanje - vezano uz posao i financirano od poslodavca	21,4	30,4	13,4	23,6
Neformalno obrazovanje i osposobljavanje - vezano uz posao ali nije financirano od poslodavca	3,8	4,2	1,0	1,9

Izvor: AES - Eurostat (2021a), [trng_aes_100]; Eurostat (2021b), [trng_aes_120]

Uspoređujući udjele participacije u Hrvatskoj s onima na razini EU-27 prosjeka između iteracije ankete 2007. i 2016. godine, primjetne su slične stope promjene kao na EU razini što nam govori da se u Hrvatskoj odvijaju slični trendovi. Dok je prosjek EU-27 skočio s 32,8% u 2007. godina na 43,7% u 2016, u sličnom je omjeru i participacija u Hrvatskoj s 22,2% porasla za sličnih 10 postotnih bodova do 2016. godine. I to isključivo u sferi neformalnog obrazovanja, dok je sudjelovanje u formalnom palo za oko pola postotnog boda i na razini EU i Hrvatske. No budući da se radi o sličnom skoku u participaciji (oko 10 postotnih bodova), Hrvatska je 2016. ostala gotovo podjednako udaljena od EU-27 prosjeka kao što je bila i 2007. (Tablica 1).

Obrazovanje odraslih s obzirom na razlog, pružatelja i financiranje sudjelovanja

Struktura neformalnog obrazovanja u Hrvatskoj, kao i u EU-27, u većoj mjeri otpada na obrazovanje vezano uz posao (i tržište rada), te je takvo obrazovanje dominantno financirano od strane poslodavaca (Tablica 1)¹⁶. Na dominantan značaj obrazovanja i osposobljavanja vezanog uz posao i plaćenog od poslodavaca ukazuje i nalaz da je od 31,8% osoba koje su sudjelovale u bilo kakvom obrazovanju i osposobljavanju, za njih 23,6% (tri četvrtine) to bilo usavršavanje vezao uz posao koje je platio poslodavac. Omjer je sličan i u EU, te prethodnom valu istraživanja. Tako i najveći dio jaza u participaciji naspram EU prosjeka proizlazi iz manje učestalosti obrazovanja vezanog uz posao i plaćenog od poslodavaca. Drugi izvor razlike je što su drugi oblici neformalnog obrazovanja u Hrvatskoj vrlo rijetki, što je posebno problematično ako govorimo o osobama koje se obrazuju za tržište rada, a nezaposleni su ili u statusu neaktivnosti (izvan tržišta rada).

¹⁶ Prema AES-u to znači da je barem parcijalno plaćeno od strane poslodavca i/ili da se odvija za vrijeme plaćenog radnog vremena.

Nalazi o osposobljavanju iz profesionalnih ili razloga nevezanih za profesiju ili posao dostupni su iz Europske ankete o kvaliteti života (EQLS), iako ti podaci nisu potpuno usporedivi s obzirom na to da u njoj nisu diferencirani formalno i neformalno obrazovanje te zbog toga što uzorak obuhvaća sve starije od 18 godina. Iako se razlikuju u stopama, rezultati EQLS-a potvrđuju obrasce prikazane u Tablici 1 - obuka za profesionalne/poslovne potrebe učestalija je od one koja se ne odvija radi poslovnih potreba (u Hrvatskoj 10% naspram 4%) te je sudjelovanje u obje kategorije obuke niže nego što je to europski prosjek (26% za poslovne potrebe, 11% iz ostalih razloga), (Eurofound, 2017).¹⁷

S obzirom na prevagu obrazovanja vezanog za posao, ne iznenađuje da su upravo poslodavci najčešće pružatelji neformalnog obrazovanja, i to u 2016. godini u sličnom udjelu u Hrvatskoj, kao i u EU (Tablica 2), dok je u 2007. godini Hrvatska bitno zaostajala po angažmanu poslodavaca u pružanju usavršavanja. Po učestalosti slijede ustanove za neformalno obrazovanje i ustanove za formalno obrazovanja. Potonje su nešto prisutnije u HR nego što je to slučaj u EU, kao što je slučaj i obrazovanjem pruženom od strane organizacija poslodavaca i nekomercijalnih ustanova kojima obrazovanje i osposobljavanje nije dominantna funkcija. U Hrvatskoj je pak nešto rjeđe pohađanje obrazovanja organiziranih od strane neprofitnih udruga, pojedinaca i drugih pružatelja usluga obrazovanja i osposobljavanja.

Tablica 2 Pružatelji neformalnog obrazovanja i osposobljavanja

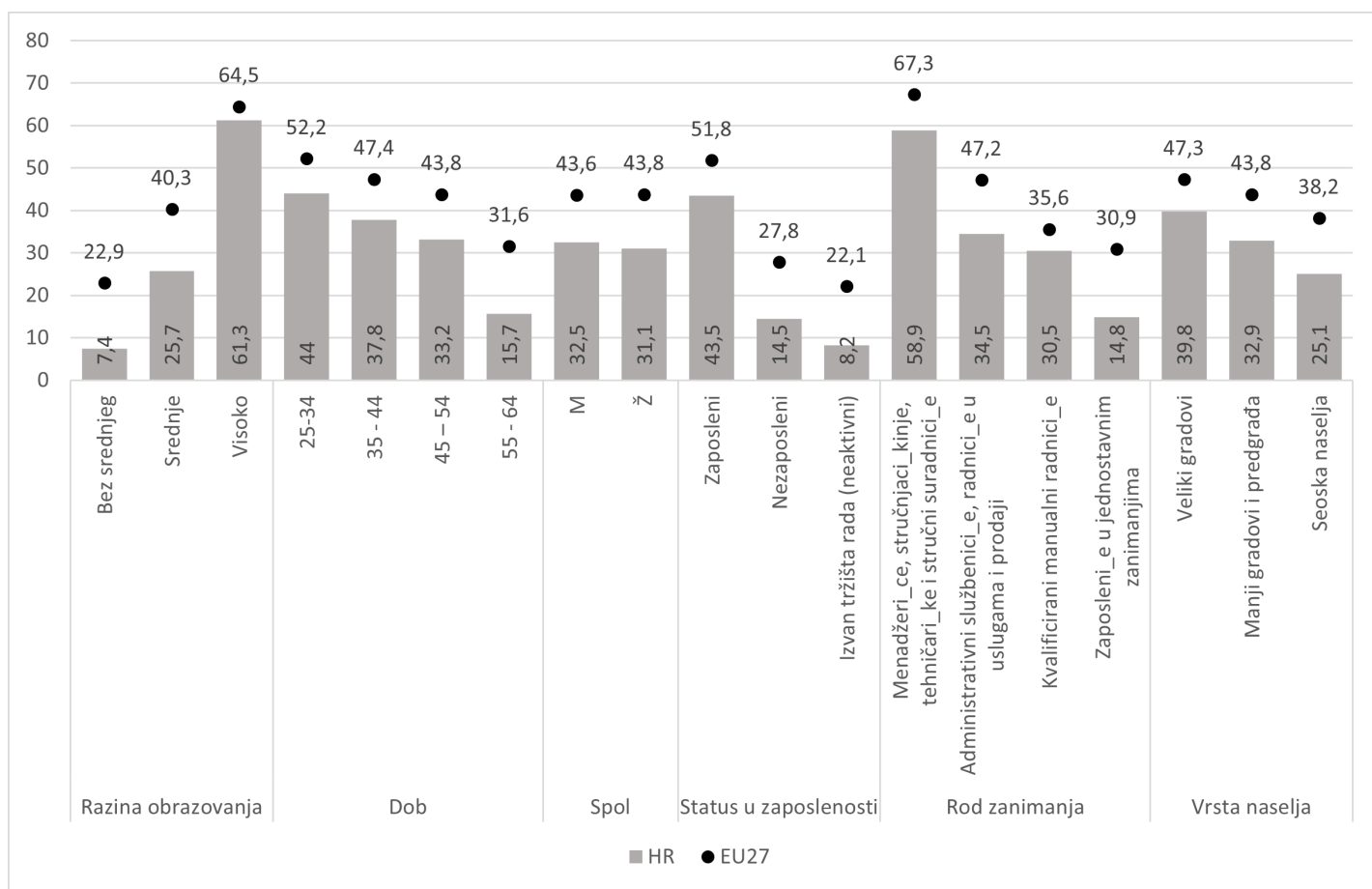
	EU 27		Hrvatska	
	2007	2016	2007	2016
Poslodavac	36,8	33,7	22,0	30,8
Ustanove za neformalno obrazovanje i osposobljavanje (pučko otvoreno učilište, škola za strane jezike, centri za kulturu...)	17,5	19,3	24,2	20,3
Ustanova za formalno obrazovanje (škola, fakultet, sveučilište, visoka škola...)	10,3	7,8	15,6	12,4
Organizacije poslodavaca, gospodarske komore	4,8	4,5	5,0	10,5
Komercijalna ustanova kojoj obrazovanje i osposobljavanje nije glavna djelatnost (npr. dobavljači opreme)	9,9	9,6	12,8	9,6
Nekomercijalna ustanova kojoj obrazovanje i osposobljavanje nisu glavna djelatnost (npr. knjižnice, muzeji, ministarstva...)	4,8	3,7	:	5,9
Neprofitne udruge (npr. kulturno društvo, politička stranka)	4,5	7,2	3,3	4,5
Pojedinci (npr. studenti koji daju privatnu poduku)	4,2	5,8	:	3,5
Drugo	3,9	5,1	7,7	2,2
Sindikati	1,6	1,2	:	:
Bez odgovora	1,6	2,0	6,6	:

Izvor: AES - Eurostat (2021c), [trng_aes_170]

¹⁷ Pitanje u upitniku bilo „Jeste li u posljednjih 12 mjeseci sudjelovali u osposobljavanju ili tečaju, uključujući tečajeve putem interneta?“ te potpitanja „Osposobljavanje ili tečajevi uglavnom vezani uz struku/posao“ i „Osposobljavanje ili tečajevi uglavnom nevezani uz struku“ (Eurofound, 2016).

Nejednakosti u sudjelovanju u obrazovanju odraslih s obzirom na socio-demografske karakteristike sudionika/ca

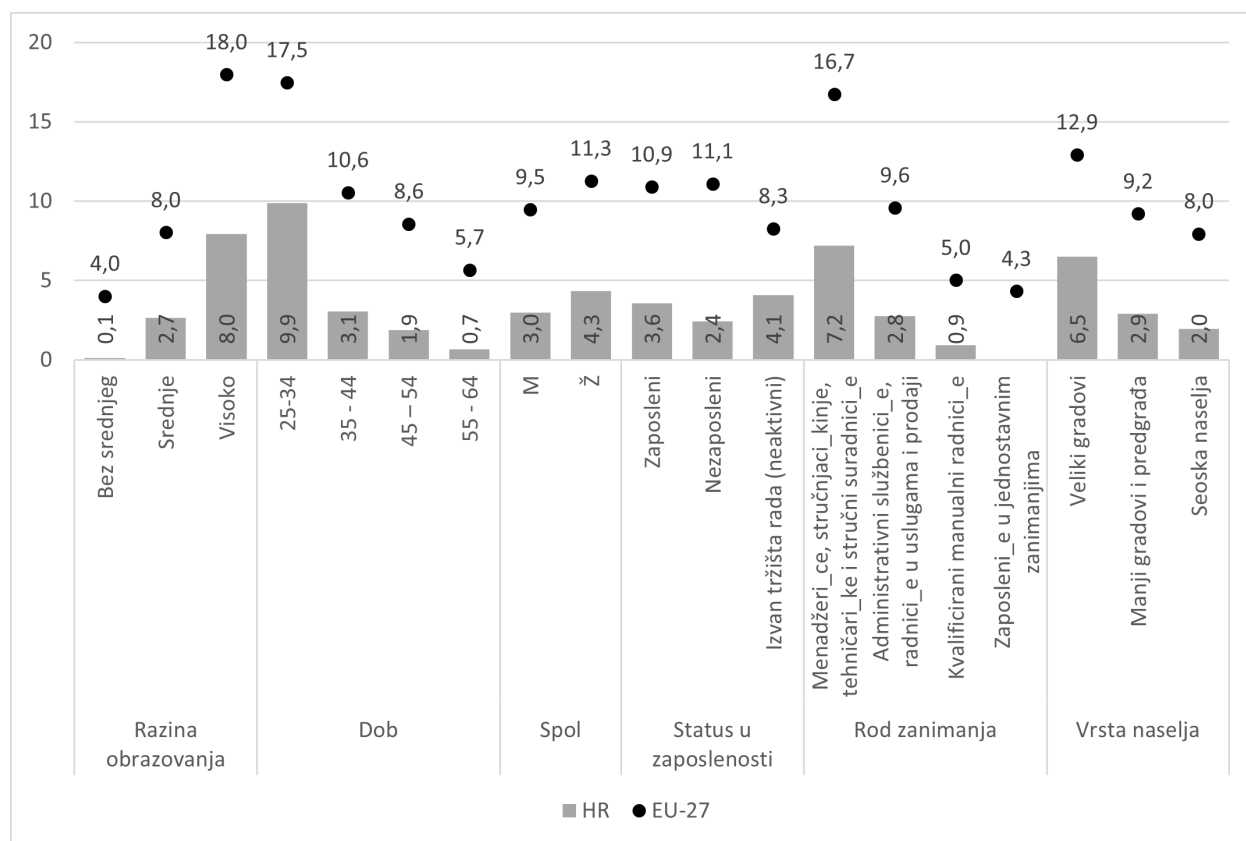
Budući da je i usmjerenje na povećanje participacije u obrazovanju odraslih unutar europskih strategija i dokumenata fokusirano na pojedine grupe, važno je istražiti koje su socio-demografske skupine prisutnije u obrazovanju odraslih, a koje su one koje rjeđe sudjeluju. Promatrat ćemo sudjelovanje s obzirom na rod, dob, obrazovanje, kao i status u zaposlenosti, rod zanimanja, ali veličinu naselja (ne)sudionika/ca obrazovana odraslih¹⁸. Na Slici 4 i 5 prikazani su takvi podaci iz dva različita izvora – Ankete o obrazovanju odraslih (2016. godina) i Ankete o radnoj snazi (prosjeak 2017.-2021. godine).

Slika 4 Sudjelovanje u obrazovanju odraslih u Hrvatskoj i EU-27 prosjek prema razini obrazovanja, dobi, spolu, statusu u zaposlenosti, rodu zanimanja i vrsti naselja (2016) (%)

Izvor: AES - Eurostat (2021a), [trng_aes_100]; Eurostat (2021d), [trng_aes_101]; Eurostat (2021e), [trng_aes_102]; Eurostat (2021f), [trng_aes_103]; Eurostat (2021g), [trng_aes_104]; Eurostat (2021h), [trng_aes_105]

¹⁸ Navedena analiza ne isključuje postojanje drugih skupina koje također rjeđe sudjeluju u obrazovanju odraslih, u Hrvatskoj posebice Romi/kinje i osobe s invaliditetom (Žiljak i Matković, 2022). No te skupine, kao i imigranti/ce iz zemalja izvan regije čine relativno mali dio ukupne populacije te stoga zaključke o njima nije moguće izvesti temeljem podataka istraživanja na općoj populaciji o kojima izvještavamo u ovom radu.

Slika 5 Sudjelovanje u obrazovanju odraslih u Hrvatskoj i EU-27 prosjek prema razini obrazovanja, dobi, spolu, statusu u zaposlenosti, rodu zanimanja i vrsti naselja (prosjek 2018 – 2021) (%)

Izvor: LFS - Eurostat (2022a), [trng_lfse_02]; Eurostat (2022c), [trng_lfse_01]; Eurostat (2022d), [trng_lfse_03]; Eurostat (2022e), [trng_lfs_04]; Eurostat (2022f), [trng_lfs_14]

Rodne razlike u sudjelovanju u obrazovanju odraslih nisu značajnije izražene. Prema AES podacima vidimo rodni paritet na EU-27, dok se Hrvatska također nalazi blizu rodnog pariteta. Preciznije, muškarci za 1,4 postotni bod (p.b.) češće sudjeluju u obrazovanju odraslih. Razlika je razini EU-27 naglašenija prema Anketi o radnoj snazi, dok je u Hrvatskoj razlika dobivena tim izvorom nešto niža – 1,3 p.b. Smjer razlike je pak drugačiji, žene nešto češće sudjeluju, a za razumijevanje razlika trebalo bi analizirati na razini vrste obrazovanja odraslih budući da LFS slabije zahvaća sudjelovanje u neformalnom obrazovanju nego što je slučaj s podacima iz AES-a.

Iz perspektive dobi razlike su izraženije. U obje ankete možemo pratiti opadajuću stopu sudjelovanja s porastom starosti sudionika/ca. Na Slici 4 dolazi do izražaja da su pojedine skupine puno bliže europskom prosjeku nego što su druge. Tako se mlađa skupina (25-34 godine) nalazi 8,2 p.b. ispod europskog prosjeka, dok je najstarija (55-64 godine) gotovo duplo udaljenija, odnosno 15,9 p.b. razlike u odnosu na europski prosjek. Također, razlika u participaciji među dobnim skupinama izraženija je u Hrvatskoj (28,3 p.b.) nego u skupnom prosjeku država članica (20,8 p.b.). Ta je razlika još izraženija prema Anketi o radnoj snazi – sudjelovanje mlađa naspram najstarije dobne skupine je gotovo petnaest puta veće. Navedeno se može donekle objasniti pristranošću LFS-a u Hrvatskoj prema formalnom obrazovanju, koje obuhvaća i prisutnost u formalnom tercijarnom obrazovanju, a koja je za

najmlađu dobu skupinu u Hrvatskoj relativno učestala i nalazi se uslijed trajanja studija. Tom pristranošću LFS-a možemo objasniti i veće razlike spram EU prosjeka.

Sudjelovanje u obrazovanju odraslih snažno je determinirano i stupnjem obrazovanja. Dok se prema AES-u stopa participacije visokoobrazovanih nalazi gotovo na europskom prosjeku (3,2 p.b. razlike), obje skupine koje nisu visokoobrazovne iskazuju slične i puno supstancijalnije razlike, odnosno zaostajanje za oko 15 postotnih bodova.

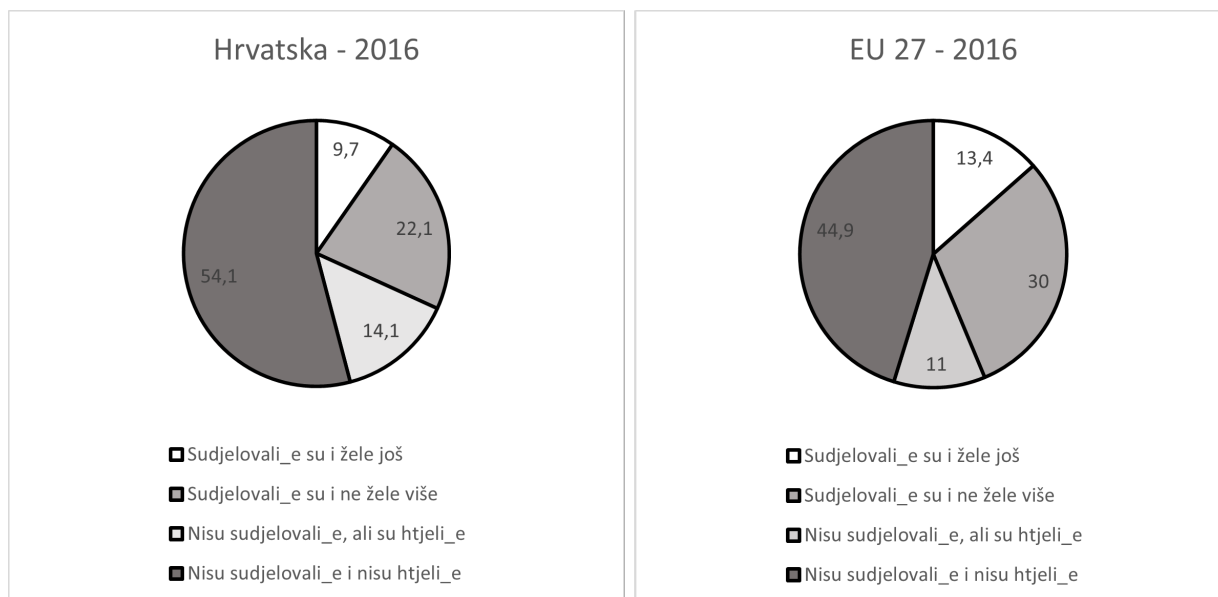
S obzirom na status u zaposlenosti, Hrvatska također slijedi trendove na razini država članica. U obrazovanju odraslih dominiraju zaposleni, koji se kao skupina najmanje razlikuju s obzirom na EU prosjek (Slika 4). U Hrvatskoj su, u odnosu na EU prosjek, izraženije razlike među skupinama. Podaci LFS-a (Slika 5) pokazuju ponešto drugačiju sliku, odnosno u participaciji u cjeloživotnom učenju predvode osobe izvan tržišta rada. Navedeno je rezultat upitnog zahvaćanja neformalnog obrazovanja u LFS-u, ali i činjenice da skupina neaktivnih osoba obuhvaća i studente/ice. Također, ti su rezultati u neskladu s podacima o najčešćim pružateljima usluga obrazovanja i osposobljavanja (Tablica 2).

Analizom participacije s obzirom na rod zanimanja ponovo vidimo kako u skupinama gdje su udjeli sudjelovanja najviši, Hrvatska najmanje zaostaje za europskim prosjekom, no tamo gdje su najniži razlika je izraženija. U slučaju roda zanimanja participacija je, i prema AES-u i LFS-u, najviša među menadžerima/cama, stručnjacima/ama, tehničarima/kama i stručnim suradnicima/ama, a najniža među zaposlenima u jednostavnim zanimanjima.

Također, na obje slike vidimo zaostajanje u sudjelovanju u obrazovanju odraslih osoba iz seoskih naselja naspram onih iz manjih gradova i predgrađa, a posebice za onima iz velikih gradova.

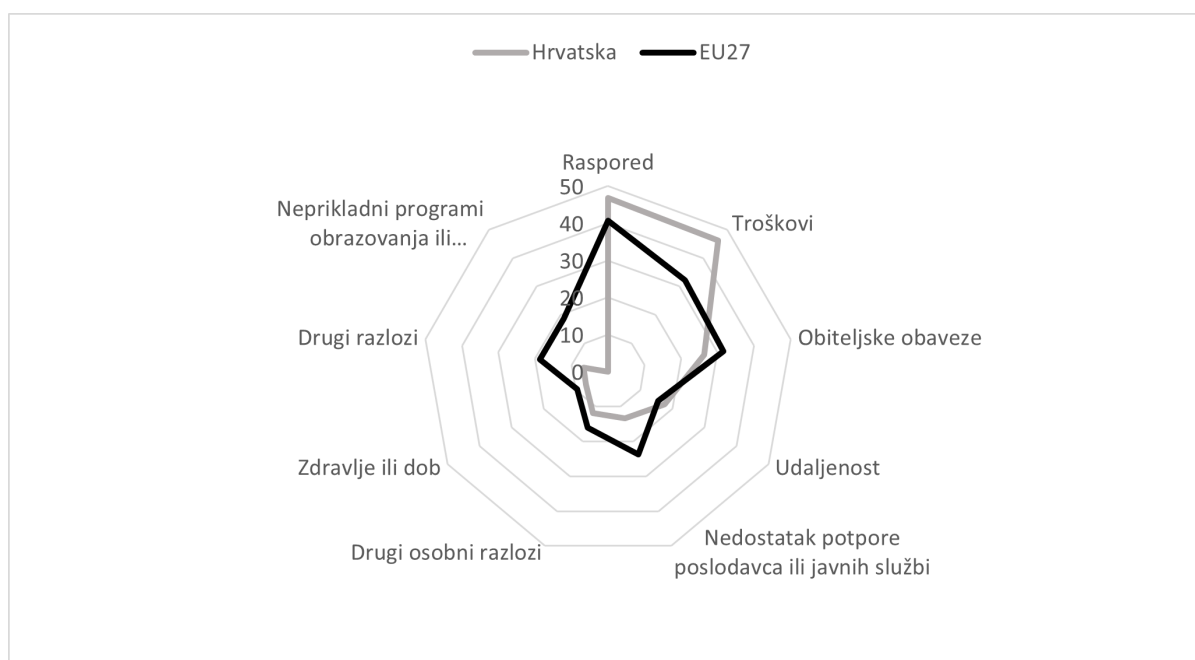
Ovi su nalazi u skladu s nalazima ASOO studije koja također zaključuje da osobe mlađe od 40 godine čine većinu sudionika/ca obrazovanja odraslih, te da prevladavaju visokoobrazovane osobe, zaposlene osobe i osobe iz gradova (ASOO, 2017a: 23). Također, ASOO studija utvrđuje i kako su u obrazovanju odraslih prisutnije osobe sa srednjim ili višim osobnim prihodima što posebice dolazi do izražaja u sudjelovanju u neformalnome obrazovanju, a što je podatak koji izostaje iz LFS-a i AES-a. Stoga možemo zaključiti da je u obrazovanju odraslih u Hrvatskoj prisutan takozvani efekt sv. Mateja, tj. da skupine koje imaju veće potrebe za sudjelovanjem manje sudjeluju u obrazovanju odraslih (Žiljak i sur., 2018). Posljedice toga jesu povećavanje prednosti skupina koje su u startu u boljoj poziciji (mlađi, visokoobrazovani, zaposleni, s većim prihodima) te povećanje dispariteta među skupinama.

Spremnost za sudjelovanje i prepreke

Slika 6 Dispozicija spram daljnjeg obrazovanja ili osposobljavanja
Izvor: AES – Eurostat (2021i), [trng_aes_175]

Informacija o pohađanju obrazovanja odraslih nije potpuna bez razumijevanja koji dio populacije je uopće zainteresiran za sudjelovanje te zašto osobe nisu sudjelovale u nekom obliku obrazovanju odraslih. Odnosno, postoji li dispozicija/raspoloživost za sudjelovanjem u programima obrazovanja odraslih, te, ako postoji, koje su prepreke koje onemogućavaju participaciju, a koji razlozi zašto takva dispozicija ne postoji. Na Slici 6 vidimo da u Hrvatskoj 54% sudionika/ca nije sudjelovalo u nekom obliku obrazovanja i usavršavanja, niti je htjelo. Taj je udio za 10 p.b. veći nego što je slučaj s EU-27 prosjeka. Ali vidimo i veći udio onih koji nisu sudjelovali, ali su htjeli/e, odnosno skupine koja je raspoloživa za sudjelovanje u obrazovanju odraslih. Istraživanje Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih utvrdilo je statističke značajne među osobama koje su imale namjeru sudjelovati u obrazovanju odraslih, ali tu namjeru nisu ostvarili s obzirom na socio-demografske karakteristike. Ponovo, neostvarene namjere najprisutnije su kod skupina s najvišim udjelima sudjelovanja – među stanovnicima/ama gradova, mlađih osoba, zaposlenima i višim stupnjevima obrazovanja (ASOO, 2017a: 27-28).

Slika 7 Razlozi nesudjelovanja u obrazovanju odraslih među populacijom koja je htjela sudjelovati
Izvor: AES – Eurostat (2021j), [trng_aes_176]

Distribucija prepreka, odnosno razlozi za nesudjelovanje u obrazovanju odraslih ponešto se razlikuje u Hrvatskoj u odnosu na EU-27. Dva najčešća razloga u Hrvatskoj su raspored (46,9%) i troškovi (46,2%). Iako je raspored slično pozicioniran kao prepreka, financijske prepreke su problem za veći udio sudionika/ca u Hrvatskoj nego što je to slučaj u drugim zemljama članicama (32,3%), (Slika 7). Obiteljske obaveze su nešto češće prepreka sudjelovanju u zemljama EU-27 (31,6%) nego što je slučaj u Hrvatskoj (26,4%), dok je udaljenost slično prisutna i u HR i u EU-27 (oko 15%). Neprikladni programi obrazovanja i osposobljavanja rijetko se smatraju preprekom u Hrvatskoj, kao što je i nedostatak potpore poslodavca rjeđe izabran kao razlog nepohađanja u Hrvatskoj (13,4%) naspram EU (23,8%). Slične rezultate donosi i ASOO studija u kojoj je cijena izabrana kao najčešća prepreka za sudjelovanje u formalnom obrazovanju odraslih (30,2%), dok su drugi razlozi koje je izabralo više od petine sudionika/ca: drugi prioriteti zbog kojih je bilo potrebno otkazati sudjelovanje (27,8%), obaveze na poslu (26,4%) i obiteljske obaveze (21,8%). Za sudjelovanje u neformalnom obrazovanju je istih 4 razloga bilo dominantno samo u drugačijem rasporedu – obaveze na poslu (29,7%), drugi prioriteti (27,6%) obiteljske obaveze (25,9%) i neodgovarajuća cijena (22,3%), (ASOO, 2017a).

Tablica 3 Razlozi nesudjelovanja osoba koje nisu htjele sudjelovati (%)

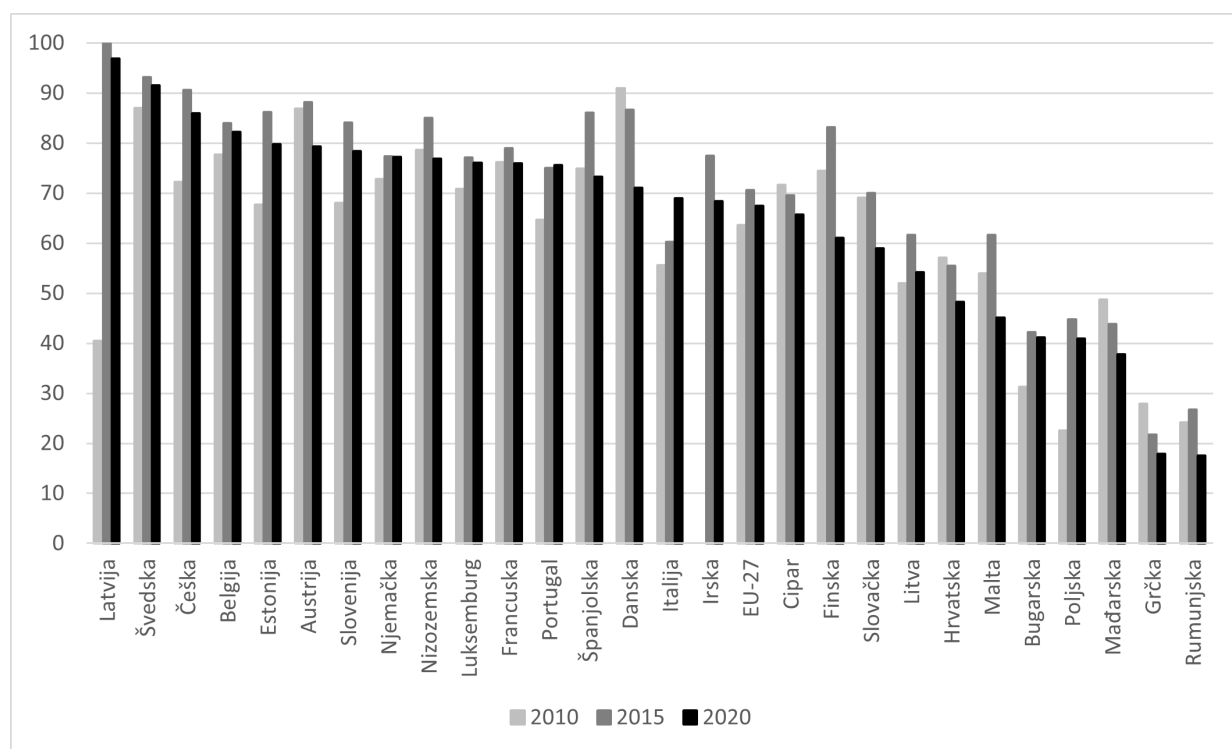
	HR	EU-27
Nema potrebe	71	79
Osobni razlozi	15	9
Drugo	14	12

Izvor: AES – Eurostat (2021k), [trng_aes_192]

Kod osoba koje nisu htjele sudjelovati u programima, distribucija razloga u Hrvatskoj i europskim zemljama je donekle slična (Slika 8). Velika većina smatra da nema potrebe za obrazovanjem i usavršavanjem, s time da je taj razlog nešto prisutniji na razini EU-27 prosjeka nego u Hrvatskoj (8 postotnih bodova razlike), dok su osobni razlozi nešto češći u Hrvatskoj (za 6 postotnih bodova).

Trajno strukovno osposobljavanje i uloga poduzeća u obrazovanju odraslih

Osim iz perspektive sudionika_ca obrazovanja odraslih, informacije o obrazovanju odraslih dostupne su nam i iz perspektive poslodavaca temeljem Istraživanja o trajnom strukovnom osposobljavanju u poduzećima (*Continuous Vocational Training Survey - CVTS*).

Slika 8 Udio poduzeća koje provode neki oblik TSO-a
Izvor: CVTS – Eurostat (2022g), [trng_cvt_01s]

Hrvatska se i temeljem ovakvog načina ispitivanja zastupljenosti obrazovanja odraslih nalazi pri samom dnu ljestvice u odnosu na druge zemlje članice EU. Tako je u Hrvatskoj 2020. godine 48,2% poduzeća omogućilo neku vrstu TSO-a svojim radnicima/ama, dok su u Latviji gotovo sva poduzeća pružala neki oblik osposobljavanja, a u Švedskoj više od 90% (Slika 8). Prosjek zemalja članica je 70% u 2015. i 67,4% u 2020. godini, a samo šest zemalja bilježi niže udjele osposobljavanja od Hrvatske. Iako u gotovo svim zemljama vidimo blagi pad u 2020. godini u odnosu na 2015. godinu koji možemo povezati s utjecajem pandemije koronavirusa, zanimljivo je primijetiti da je Hrvatska među četiri zemlje koja bilježi pad udjela poduzeća koji osposobljavaju u odnosu na 2010. godinu, odnosno kontinuirani negativan trend. Osim

Hrvatske, to su Cipar, Mađarska i Grčka. Iz pozicije gdje u kojoj se Hrvatska već nalazi za 19 postotnih bodova ispod europskog prosjeka, to navodi na zaključak da važnost dodatnog ili kontinuiranog osposobljavanja nije nešto što je prepoznato među poslodavcima u Hrvatskoj.

Ipak, iako se udio poduzeća koji pružaju TSO nije povećao, udio radnika/ca koji sudjeluju u TSO unutar poduzeća koja pružaju TSO se povećao za 10 postotnih bodova u razdoblju između 2010. i 2015. godine te se na taj način približio europskom prosjeku (Tablica 4). Time se povećao i ukupan udio radnika koji su pohađali TSO između 2010. i 2015. Iako se u narednih pet godina u Hrvatskoj nije smanjio udio radnika/ca ako gledamo samo unutar poduzeća koji pružaju TSO, on se smanjio ako gledamo ukupnu radnu populaciju te zapravo nije nastavljen pozitivan trend koji smo vidjeli u ranijem petogodišnjem razdoblju.

Tablica 4 Udio sudionika/ca u TSO

	HR			EU-27		
	2010	2015	2020	2010	2015	2020
Udio radnika_ca koji su pohađali TSO u svim poduzećima	22,5	28,7	24,2	38,9	42,9	42,4
Udio radnika_ca koji su pohađali TSO u poduzećima koji pružaju TSO	30,8	40,8	40,3	49,4	52,5	54,5

Izvor: CVTS – Eurostat (2022h), [trng_cvt_13s]; Eurostat (2022i), [trng_cvt_12s]

S obzirom na vrstu TSO-a, u Hrvatskoj manje od petine poduzeća interno organizira tečajeve ili seminare strukovnog obrazovanja te se taj udio smanjio za 4 p.b. u zadnjem petogodišnjem razdoblju između dva vala anketiranja. U tom se razdoblju nastavilo se je smanjivanje korištenja vanjskih tečajeva ili seminara TSO-a, dok se udio poduzeća koje koriste druge oblike TSO-a vratio na razinu iz 2010. godine nakon blago povećanja u 2015. godini (Tablica 5).

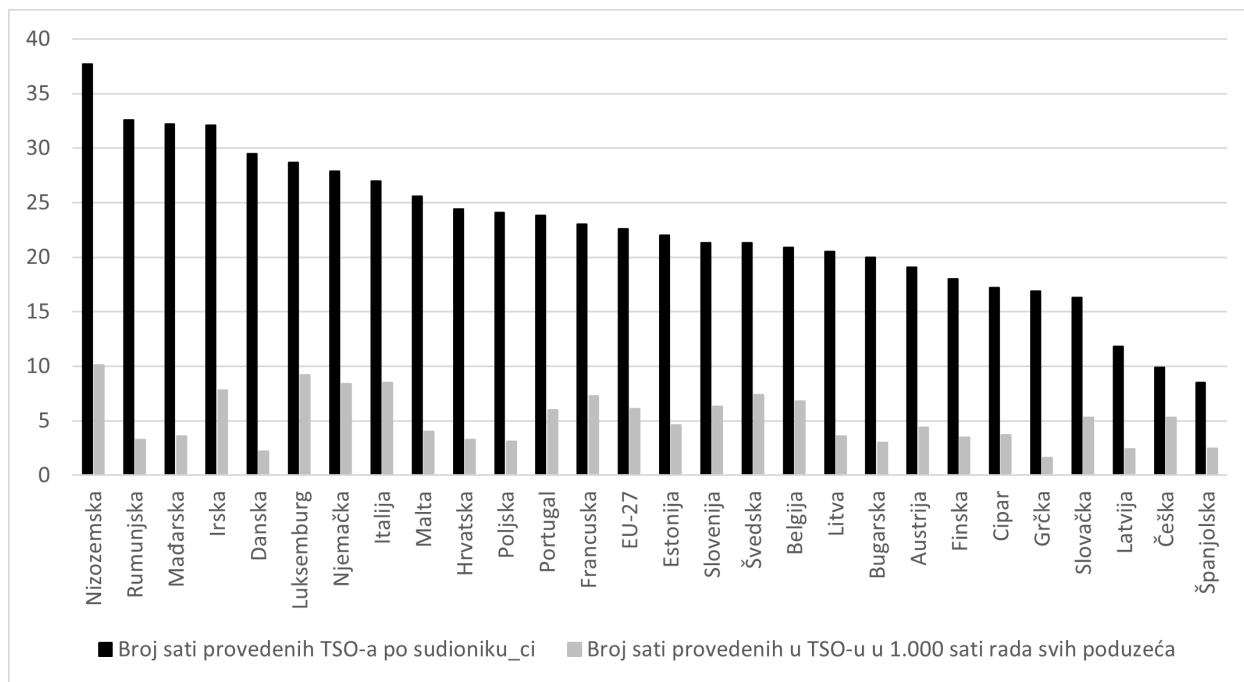
Tablica 5 Oblici strukovnog osposobljavanja koje poduzeća provode

	HR			EU-27		
	2010	2015	2020	2010	2015	2020
Interni tečajevi / seminari trajnog strukovnog osposobljavanja	19,2	19,5	15,5	29,5	34,3	35,0
Vanjski tečajevi / seminari trajnog strukovnog osposobljavanja	45,2	37,1	29,3	48,3	54,1	46,8
Drugi oblici trajnog strukovnog osposobljavanja	43,9	47,1	43,4	49,4	56,7	57,3
Poduzeća bez TSO-a	42,9	44,6	51,8	36,4	29,5	32,6

Izvor: CVTS – Eurostat (2022g), [trng_cvt_01s]

Ipak sudionici/e TSO-a u Hrvatskoj imaju viši prosječni broj sati od europskog prosjeka uključujući i brojne zemlje u kojima je kroz TSO uključen značajno veći broj radnika. Izgleda

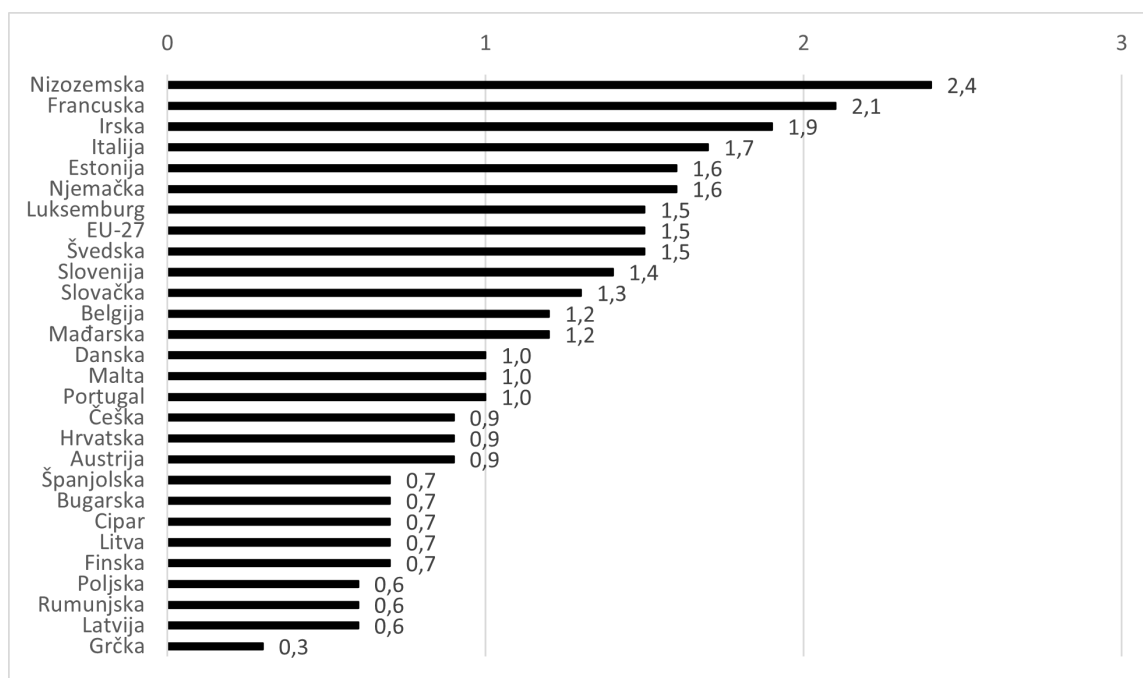
da poslodavci u Hrvatskoj rjeđe pružaju usavršavanja i osposobljavanje, no oni koji ga pružaju, za one kojima ga pružaju čine to u obliku dužih formata (Slika 9). Izgledna interpretacija nudi se iz ranijih nalaza o bitno manjem sudjelovanju u obrazovanju niže kvalificiranih radnika i radnika na manje složenih poslovima, čije je osposobljavanje često kraćeg trajanja.

Slika 9 Broj sati provedenih u TSO-u, 2020. godina

Izvor: CVTS – Eurostat (2022j), [trng_cvt_25s]; Eurostat (2022k), [trng_cvt_21s]

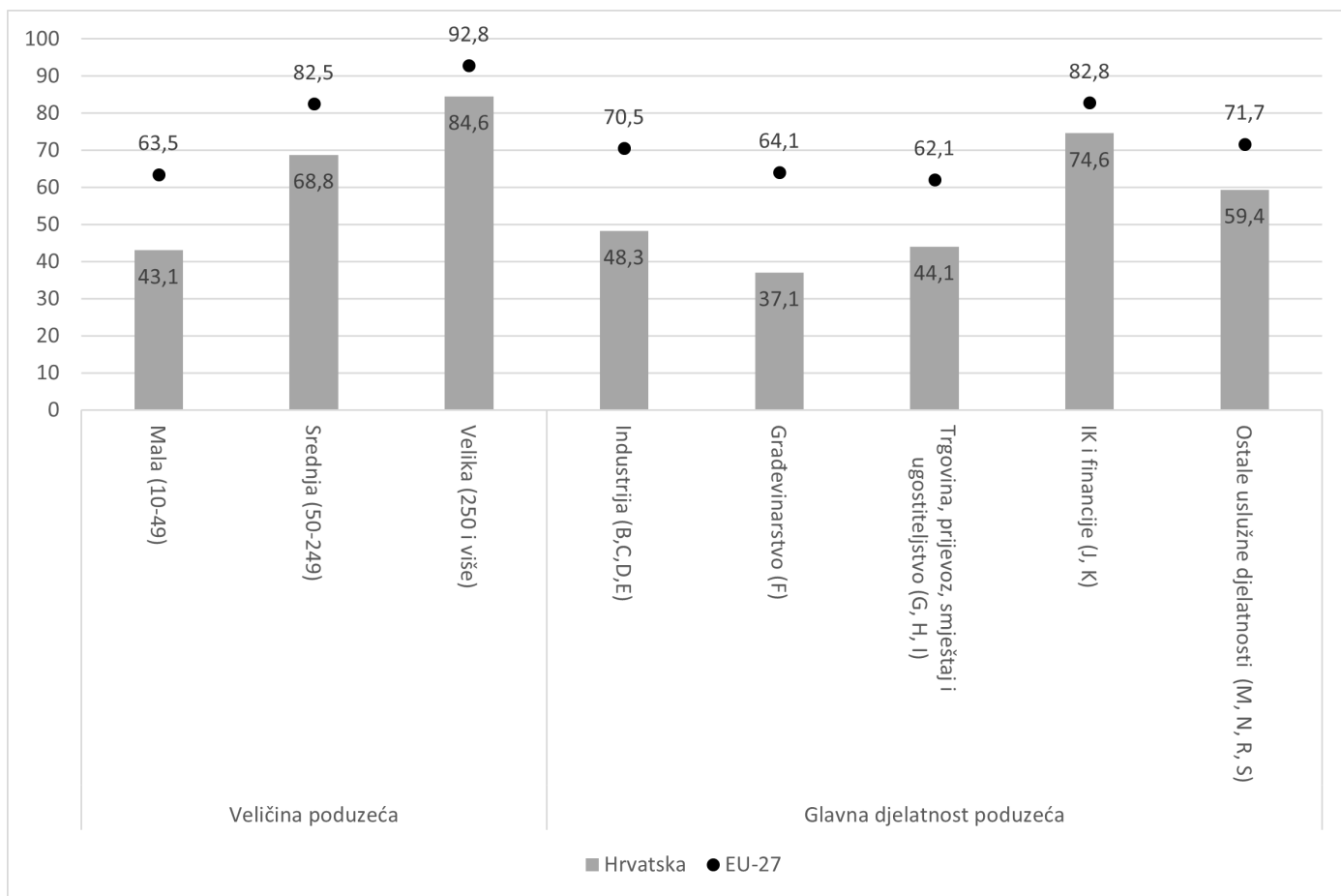
Osim udjela sati, indikator raširenosti, i posredno kvalitete usavršavanja, je i samo ulaganje poduzeća u obrazovanje. Na Slici 10 vidimo udio troškova usmjerenih u TSO u ukupnom iznosu troškova koji se odnose na radnu snagu. Hrvatska se nalazi u kategoriji s Češkom i Austrijom na 0,9% ukupnih troškova. Iako je to i dalje ispod EU-27 prosjeka (1,5%), poslodavci u Hrvatskoj su po ulaganju u TSO na nešto višoj poziciji nego po drugim pokazateljima što je potencijalno povezano s nalazom da je prosječni broj sati osposobljavanja viši od EU prosjeka.

Slika 10 Troškovi osposobljavanja u odnosu na ukupne troškove rada, 2020. godina (%)

Izvor: CVTS – Eurostat (2021), [trng_cvt_16s]

Pružanje TSO-a ovisi i o karakteristikama poduzeća kao što su veličina i sektor djelatnosti (Slika 11). Gotovo 85% velikih poduzeća u Hrvatskoj pruža neki oblik TSO-a, dok je isto slučaj tek za polovicu poduzeća koja imaju između 10 i 49 zaposlenika/ca. Velika su poduzeća relativno blizu europskom prosjeku, dok se sa smanjivanjem poduzeća smanjuje i udio onih poduzeća koji pružanju neki oblik TSO-a, ali i udaljuje od europskog prosjeka za poduzeća te veličine. Vezano uz djelatnost poduzeća, djelatnost s najnižim udjelom poduzeća koji pružaju neki oblik TSO-a jest građevinarstvo, dok predvode poduzeća u djelatnostima informacija i komunikacija te financijskih djelatnosti i osiguranja, kao i djelatnosti poslovanja nekretninama, znanstvenih i tehničkih djelatnosti, administrativnih i pomoćnih uslužnih djelatnosti te umjetnosti zabave i kulture.

Slika 11 Udio poduzeća koja pružaju TSO prema veličini i djelatnosti poduzeća, 2020. godina
Izvor: CVTS – Eurostat (2022g), [trng_cvt_01s]; Eurostat (2022m), [trng_cvt_01n2]

Budući da u Hrvatskoj govorimo o nižoj zastupljenosti pružanja TSO-a nego što je slučaj u većini drugih zemalja članica, ali i njihovog skupnog prosjeka, važno je razlučiti što poduzeća vide kao ograničenja za provođenje, ali i razloge za neprovođenje, odnosno onemogućavanje TSO-a svojim zaposlenicima/ama.

Tablica 6 Ograničavajući čimbenici za provođenje TSO-a (u poduzećima koji provode TSO) i razlozi za neprovođenje TSO-a (u poduzećima koji ne provode TSO)

Ograničavajući čimbenici za provođenje TSO-a	Ograničavajući čimbenici za provođenje TSO-a (u poduzećima koji provode TSO)			Razlozi za neomogućavanje TSO-a (u poduzećima koji ne provode TSO)		
	HR 2010	HR 2020	EU-27 2020	HR 2010	HR 2020	EU-27 2020
Nije bilo ograničavajućih čimbenika / Nije bilo potrebe za kontinuiranom izobrazbom tijekom 2015.	53,1	53,4	40,5	71,1	77,9	74,7
Poduzeće je preferiralo zapošljavati osobe s potrebnim vještinama i sposobnostima i kvalifikacijama	47,3	34,5	40,6	50,0	29,7	48,1
Teškoće u ocjeni potreba za osposobljavanjem u poduzeću	6,1	4,3	10,5	3,5	2,1	14,1
Manjak ponude odgovarajućih seminara/tečajeva TSO-a na tržištu	12,0	11,4	18,3	6,0	4,0	14,4
Visoki troškovi TSO-a	45,8	15,9	23,4	27,1	6,7	22,7
Veća usredotočenost poduzeća na PSO nego na TSO	5,0	5,7	14,7	4,9	2,0	19,2
Znatni naponi uloženi su u TSO u prethodnim godinama	24,7	4,5	17,5	19,4	1,2	11,1
Velika opterećenost poslom zaposlenika i nedovoljno vremena za sudjelovanje u TSO-u	42,3	19,4	36,8	24,6	9,7	30,1

Izvor: CVTS – Eurostat (2022n), [trng_cvt_02s]; Eurostat (2022o), [trng_cvt_03s]

Kod poduzeća koja provode neki oblik TSO-a dominantan broj njih smatra da ne postoje ograničavajući čimbenici, dok su kao drugi najčešći razlozi navedeni zapošljavanje osoba s potrebnim vještinama i kvalifikacijama, visoki troškovi te nedostatak vremena zbog visoke opterećenosti poslom. Međutim, u odnosu na 2010. godinu evidentno je veliko smanjenje udjela poslodavaca koji pružaju TSO a koji ističu ove čimbenike kao probleme, posebno visoke troškove i nedostatak vremena zaposlenika. Vanjski čimbenici (ponuda), kao ni interni organizacijski, ne percipiraju se često kao ograničavajući čimbenici. Poduzeća koja provode TSO u Hrvatskoj rjeđe procjenjuju sve tipove ograničavajući čimbenika nego što je to europski prosjek, te češće smatraju da nema ograničenja.

Među poduzećima koje nisu provodili nikakav oblik TSO-a, gotovo četiri petine smatra da ne postoji potreba za time, nešto više nego što je prosjek drugih EU zemalja. Ipak razlika je da je Hrvatska među zemljama s najnižim udjelom TSO-a. Vezano uz druge razloge izostanka TSO-a, poduzeća u Hrvatskoj rjeđe ih percipiraju kao razlog zbog kojeg se trajno strukovno obrazovanje

ne provodi. Primjerice, dok visoki troškovi predstavljaju ograničavajući faktor u 23% poduzeća na EU razini, tek 7% poduzeća u Hrvatskoj smatra da je tome tako. Velika opterećenost poslom razlog je onemogućavanja TSO-a za gotovu trećinu poduzeća na EU-27 razini, a Hrvatskoj tek oko desetine poduzeća smatra to razlogom za neprovedbu. Temeljem tih podataka moglo bi se zaključiti da je razlog zašto Hrvatska zauzima tako lošu poziciju u međunarodnoj usporedbi po udjelu poduzeća koje provode TSO to što su procesi poslovanja, proizvodnje i zapošljavanje ustrojeni način (a i radnici/e kvalificirani u toj mjeri) da poslodavci često ni ne vide potrebu za daljnjim trajnim usavršavanjem i osposobljavanjem.

Zaključak

Pregledom dostupnih podataka o obrazovanju odraslih, možemo zaključiti da Hrvatsku karakterizira ispodprosječna participacija, bilo da je mjerena u prethodnom mjesecu (LFS) ili u prethodnoj godini (AES) ili po udjelu poduzeća koji pružaju TSO (CVTS). Hrvatska ne zaostaje izrazito za prosjekom EU u participaciji u formalnom obrazovanju, ali značajno odudara od prosjeka prema participaciji odraslih u neformalnom obrazovanju. U razdoblju između 2006. i 2021. godine nije bilo većih promjena, odnosno primjetan je izostanak učinaka politika i mjera poduzetih tijekom proteklih petnaest godina. Izuzetno je slabo sudjelovanje osoba starijih od 55, nezaposlenih i neaktivnih, osoba s osnovnim obrazovanjem, te zaposlenih u jednostavnim zanimanjima. Važno je naglasiti da su nejednakosti u participaciji s obzirom na dob veće od EU prosjeka (LFS). Kod tih je skupina ujedno i razlika naspram EU prosjeka izraženija, dok je jaz u sudjelovanju bitno manji kod gradskog stanovništva, mladih, visokoobrazovanih, zaposlenih (posebno menadžera/ica, stručnjaka/inja i proizvodnih radnika/ca). Iako Hrvatska prati dominantne obrasce prisutne u EU zemljama, prvenstveno da je većina obrazovanja neformalna, vezana za posao i plaćena od strane poslodavca, primjetne su niže stope sudjelovanja u svim navedenim aspektima. Također, struktura pružatelja neformalnog obrazovanja i dispozicije za buduće obrazovanje slične su onima na razini EU. Ipak, financijske prepreke su u Hrvatskoj nešto češće identificirane kao prepreka sudjelovanju. Iz perspektive poslodavaca, primjetna je podzastupljenost svih oblika osposobljavanja u odnosu na EU prosjek. U Hrvatskoj se posebno rijetko provode interni tečajevi, a između 2010. i 2020. smanjeni su svi oblici TSO-a. Osposobljavanje je najrjeđe prisutno kod malih poslodavaca (manje od 50 zaposlenika/ca) te je izražena nezainteresiranost poslodavca za osposobljavanje – gotovo četiri petine poslodavaca koji ne pružaju osposobljavanje smatraju da im ne treba, dok polovica onih koji pružaju smatra da ne postoje potrebe za širenjem participacije među vlastitim zaposlenicima/ama.

U kontekstu ciljeva u obrazovanju odraslih koje je Hrvatska pred sebe zadala (ili prihvatila) te perspektive obrazovanja odraslih kao mehanizma unapređenja društvenog i ekonomskog položaja ranjivih skupina, temeljem ove analize, iz svih prikazanih izvora jasno je da dosadašnji naponi ili politike nisu imali učinaka ni na općenito povećavanje sudjelovanje u cjeloživotnom učenju niti na smanjivanje izraženih nejednakosti među pojedinim skupinama. Naredno razdoblje obilježit će sustav vaučera u obrazovanju odraslih kao instrumenta kojim će hrvatska politika pokušati ostvariti neke od navedenih ciljeva i potaknuti posebno ranjive skupine na snažnije sudjelovanje na programima obrazovanja odraslih, no korisnost takvog pristupa u ostvarivanju

zadanih ciljeva nećemo moći evaluirati još neko vrijeme. Daljnje analize u području obrazovanja odraslih trebale bi definirano procijeniti koje su prepreke primarne za pojedine društvene skupine koje iskazuju niže stope sudjelovanje (starije osobe, nezaposleni/e i neaktivni/e, ruralno stanovništvo, niže obrazovani i radnici/e u jednostavnim zanimanjima) te bi usmjerene obrazovne politike trebale trajno usmjeriti značajne resurse na otklanjanje tih prepreka ili barem smanjivanju njihovog negativnog utjecaja. No takav napor vjerojatno zahtijeva šire intervencije, izvan samog sustava obrazovanja ili obrazovanja odraslih, odnosno hvatanje ukoštac s dominantnim socijalnim i ekonomskim politikama te poslovnim praksama poslodavaca koje pojedine skupine stavljaju u deprivilegiranu poziciju te im onemogućavaju izlazak iz nje.

Literatura

- ASOO (2017a). *Obrazovanje odraslih u Hrvatskoj 2017. - Rezultati istraživanja*. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.
- ASOO (2017b). *Strateški okvir promocije cjeloživotnog učenja u Republici Hrvatskoj 2017. – 2021*. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.
https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/strateski_ okvir_hr_priprema_za_tisak.pdf. Pristupljeno: 29.03.2022.
- DZS (2014). *ARS 2014. Anketa o radnoj snazi*. <https://www.dzs.hr/Hrv/important/Obrasci/09-Zaposlenost/Obrasci/ARS.pdf>. Pristupljeno: 29.03.2022.
- DZS (2017, 28. srpnja). *Strukovno osposobljavanje u poduzećima u 2015*.
https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/08-01-12_01_2017.htm. Pristupljeno: 29.03.2022.
- DZS (2019). *ARS 2019. Anketa o radnoj snazi*. https://www.dzs.hr/Hrv/important/Obrasci/09-Zaposlenost/Obrasci/ARS_Prvo_anketiranje_2019.pdf. Pristupljeno: 29.03.2022.
- DZS (2021). *ANKETA O RADNOJ SNAZI - ARS 2021. Metodološki priručnik*.
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/1978984/6037342/2021-LFS-questionnaires.zip> Pristupljeno: 23.02.2023.
- Eurofound (2016). *Upitnik europskog istraživanja o kvaliteti života*.
https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_survey/field_ef_documents/4th_eqls_-_main_questionnaire_hr_final.pdf. Pristupljeno: 29.03.2022.
- Eurofound (2017). *European Quality of Life Survey - Data visualisation*.
<https://www.eurofound.europa.eu/data/european-quality-of-life-survey>. Pristupljeno: 29.03.2022.
- Europska komisija (2018). *EU Labour Force Survey Explanatory Notes (to be applied from 2017q1 onwards)*.
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/1978984/6037342/EU-LFS-explanatory-notes-from-2017-onwards.pdf>. Pristupljeno: 29.03.2022.
- Eurostat (2016). *Classification of learning activities (CLA) – MANUAL. 2016 edition*. Publications Office of the European Union. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/7659750/KS-GQ-15-011-EN-N.pdf>. Pristupljeno: 29.03.2022.
- Eurostat (2021a). *Participation rate in education and training by sex [trng_aes_100]*.
https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=trng_aes_100&lang=en. Pristupljeno: 28.02.2022.

- Eurostat (2021b). *Participation rate in job-related non-formal education and training by type and sex [trng_aes_120]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/97d7f802-0660-4cd6-9e11-c2ff0fc147f4?lang=en>. Pristupljeno: 28.02.2022.
- Eurostat (2021c). *Distribution of non-formal education and training activities by provider [trng_aes_170]*. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=trng_aes_170&lang=en. Pristupljeno: 28.02.2022.
- Eurostat (2021d). *Participation rate in education and training by age [trng_aes_101]*. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=trng_aes_101. Pristupljeno: 28.02.2022.
- Eurostat (2021e). *Participation rate in education and training by educational attainment level [trng_aes_102]*. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=trng_aes_102&lang=en. Pristupljeno: 28.02.2022.
- Eurostat (2021f). *Participation rate in education and training by labour status [trng_aes_103]*. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=trng_aes_103&lang=en. Pristupljeno: 28.02.2022.
- Eurostat (2021g). *Participation rate in education and training by occupation [trng_aes_104]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/6ec865b8-94f9-4160-974a-95eb81a6916b?lang=en>. Pristupljeno: 28.02.2022.
- Eurostat (2021h). *Participation rate in education and training by degree of urbanisation [trng_aes_105]*. <https://data.europa.eu/data/datasets/ckbe9lkiewtqxivprkig?locale=en>. Pristupljeno: 28.02.2022.
- Eurostat (2021i). *Population by will to participate in education and training [trng_aes_175]*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TRNG_AES_175__custom_1013410/default/table. Pristupljeno: 28.02.2022.
- Eurostat (2021j). *Population wanting to participate in education and training, by reason for not participating and sex [trng_aes_176]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/7cbe587f-5b3f-4f00-aaed-730a5e5857d9?lang=en>. Pristupljeno: 28.02.2022.
- Eurostat (2021k). *Population not wanting to participate in education and training by main reason and sex [trng_aes_192]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/2866c9ea-5881-4b1f-924e-637b52f19341?lang=en>. Pristupljeno: 28.02.2022.
- Eurostat (2022a). *Participation rate in education and training (last 4 weeks) by sex and labour status [trng_lfse_02]*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TRNG_LFSE_02/default/table?lang=en&category=sks.sks_dev.sks_devlf.trng_lfs_4w0. Pristupljeno: 07.02.2023.
- Eurostat (2022b). *Participation rate in education and training (last 4 weeks) by type, sex and age [trng_lfse_09]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/1e0babd3-7128-41a9-88cb-b6730096b97a?lang=en>. Pristupljeno: 07.02.2023.
- Eurostat (2022c). *Participation rate in education and training (last 4 weeks) by sex and age [trng_lfse_01]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/2caa760a-a269-4aa4-bec9-8549a9f384d3?lang=en>. Pristupljeno: 07.02.2023.
- Eurostat (2022d). *Participation rate in education and training (last 4 weeks) by sex and educational attainment level [trng_lfse_03]*. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=trng_lfse_03&lang=en. Pristupljeno: 07.02.2023.
- Eurostat (2022e). *Participation rate of employees in education and training (last 4 weeks) by sex, age and occupation [trng_lfs_04]*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/trng_lfs_04/default/table?lang=en. Pristupljeno: 07.02.2023.

- Eurostat (2022f). *Participation rate in education and training (last 4 weeks) by sex, age and degree of urbanisation [trng_lfs_14]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/51e20732-53b9-4067-8856-e69d20663fe2?lang=en>. Pristupljeno: 07.02.2023.
- Eurostat (2022g). *Enterprises providing training by type of training and size class - % of all enterprises [trng_cvt_01s]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/17c992b3-6070-4ad0-84b8-b9d833aa5fcf?lang=en>. Pristupljeno: 07.02.2023.
- Eurostat (2022h). *Participants in CVT courses by sex and size class - % of persons employed in enterprises providing CVT courses [trng_cvt_13s]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/7c292452-5236-48db-9314-fc4b65efe69e?lang=en>. Pristupljeno: 07.02.2023.
- Eurostat (2022i). *Participants in CVT courses by sex and size class - % of persons employed in all enterprises [trng_cvt_12s]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/ad918925-33b0-478a-8b83-b57687431715?lang=en>. Pristupljeno: 07.02.2023.
- Eurostat (2022j). *Hours spent in CVT courses by size class - hours per participant [trng_cvt_25s]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/ae220213-cdb6-4c48-8149-1ef525e122f8?lang=en>. Pristupljeno: 07.02.2023.
- Eurostat (2022k). *Hours spent in CVT courses by size class - hours per 1000 hours worked in all enterprises [trng_cvt_21s]*. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=trng_cvt_21s&lang=en. Pristupljeno: 07.02.2023.
- Eurostat (2022l). *Cost of CVT courses by type and size class - % of total labour cost of all enterprises [trng_cvt_16s]*. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=trng_cvt_16s&lang=en. Pristupljeno: 07.02.2023.
- Eurostat (2022m). *Enterprises providing training by type of training and NACE Rev. 2 activity - % of all enterprises [trng_cvt_01n2]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/d6accf74-4b20-4a0a-b2f1-5812a5e0c8b2?lang=en>. Pristupljeno: 07.02.2023.
- Eurostat (2022n). *Enterprises not providing training by reason for non-provision and size class - % of non-training enterprises [trng_cvt_02s]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/7c8f6292-147a-4a13-88a9-9bb66f4a7122?lang=en>. Pristupljeno: 07.02.2023.
- Eurostat (2022o). *Enterprises providing training by factor limiting provision and size class - % of training enterprises [trng_cvt_03s]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/dd069034-8966-4a86-ad1b-311afb802cd6?lang=en>. Pristupljeno: 07.02.2023.
- MRRFEU (2021). *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine*. <https://hrvatska2030.hr/dokumenti/>. Pristupljeno: 29.03.2022.
- MZOS (2014). *Nove boje znanja – Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije*. <https://mzo.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Obrazovanje/Strategija%20obrazovanja,%20znanosti%20i%20tehnologije.pdf>. Pristupljeno: 29.03.2022.
- Rezolucija 2021/C 66/01. *Rezolucija Vijeća o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja u smjeru europskog prostora obrazovanja i šire (2021.–2030.)*. Vijeće Europske unije. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021G0226(01)&from=EN). Pristupljeno: 29.03.2022.
- Zaključak Vijeća 2009/C 119/02. *Zaključci Vijeća o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja (ET 2020.)*. Vijeće Europske unije. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A52009XG0528%2801%29>. Pristupljeno: 29.03.2022.
- Zakon o obrazovanju odraslih. Narodne novine 17/2007.

Zakon o obrazovanju odraslih. Narodne novine 144/21. Žiljak, T. (2015). Obrazovanje i učenje odraslih. Europska komisija, EPALE. <https://epale.ec.europa.eu/hr/resource-centre/content/obrazovanje-i-ucenje-odraslih>. Pristupljeno: 29.03.2022.

Žiljak, T. (2018). Adult education in Croatia after 1990. *Andragoška Spoznanja*, 24(4), 53–68. <https://doi.org/10.4312/as.24.4.53-68>

Žiljak, T., Alfirević, N., Pavičić, J., i Vučić, M. (2018). The promotion of vocational and adult learning in Croatia: Results of a policy initiative and generic implications for policy and education practice in South-East Europe. *Andragoske Studije*, 1, 79–103. <https://doi.org/10.5937/ANDSTUD1801079Z>

Žiljak, T. i Matković, T. (2022). Obrazovanje odraslih. U Farnell, T (ur.). *Obrazovne nejednakosti u Hrvatskoj: izazovi i potrebe iz perspektive dionika sustava obrazovanja* (str. 60-74). Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja

INDICATORS OF PARTICIPATION IN ADULT EDUCATION IN CROATIA: FINDINGS OF RECENT EUROPEAN SURVEYS

dr. sc. Teo Matković¹ i mag. soc. Katarina Jaklin²

¹ Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
teo@idi.hr

² Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
kjaklin@idi.hr

Abstract

This paper is using published indicators collected via European LFS, AES and CVTS surveys in order to analyze participation in adult education in Croatia in the context of other European countries. The paper analyses the basic indicators of participation in adult education, as well as participation with regard to the socio-demographic characteristics of participants and characteristics of companies that conduct training, as well as readiness and obstacles to participation. Although Croatia follows the patterns observed in EU countries, it lags significantly behind the participation rates of most EU-27 countries in all surveys, regardless of the type of adult education we observe. In addition, specific groups are seldom represented in adult education and lag far behind the EU-27 average. These findings represent a starting point for further research of adult education in Croatia, which should identify primary barriers for participation of specific social groups that show lower participation rates, in order to develop targeted education policies for eliminating or, at least, diminishing those barriers.

Keywords: *adult education, barriers to participation, continuing vocational training, inequality, lifelong learning*